ASALARICHILIK BILIMLARINING AVLODDAN-AVLODGA UZATILISHI: AN'ANA VA ZAMONAVIYLIK

Bazarbayev Sanjar Xamzayevich
Jizzax davlat pedagogika universiteti
Sanjarbekbazarbayev1506@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada asalarichilikka oid bilim, ko'nikma va tajribalarning avloddan-avlodga uzatilish jarayoni etnologik va antropologik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Asalarichilik insonning tabiat bilan o'zaro munosabatiga asoslangan xo'jalik faoliyati bo'lish bilan birga, muayyan kasbiy bilimlar, oilaviy tajriba, mahalliy ekologik qarashlar va amaliy ko'nikmalarni mujassamlashtiruvchi madaniy hodisa sifatida ham namoyon bo'ladi. Tadqiqotda bilimlarning oilada ota-bobodan farzandlarga, ustoz-shogird munosabatlari, bevosita amaliy kuzatuv, mahalliy tajriba va zamonaviy ta'lim vositalari orqali uzatilish shakllari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, an'anaviy bilimlarning zamonaviy texnologiyalar, ilmiy adabiyotlar, o'quv kurslari va raqamli axborot vositalari bilan uyg'unlashuvi tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida asalarichilik bilimlarining uzatilishi bir tomonlama meros jarayoni emas, balki eski tajribaning yangi sharoitda qayta talqin qilinishi va boyitilishi jarayoni ekanligi asoslanadi. Asalarichilikning oilaviy kasb sifatida davom etishi, katta avlod tajribasining yosh avlodga berilishi hamda zamonaviy bilimlarning ushbu tajribaga qo'shilishi sohaning madaniy davomiyligini ta'minlovchi omillar sifatida baholanadi.*

Kalit so'zlar: *asalarichilik, an'anaviy bilim, avlodlararo uzatish, asalarichi, oilaviy tajriba, ustoz-shogird, lokal bilim, zamonaviylik, etnologiya, antropologiya.*

Аннотация. *В статье с этнологической и антропологической точки зрения анализируется процесс передачи знаний, навыков и опыта в пчеловодстве из поколения в поколение. Пчеловодство рассматривается не только как хозяйственная деятельность, основанная на взаимодействии человека с природой, но и как культурное явление, включающее профессиональные знания, семейный опыт, локальные экологические представления и практические навыки. Рассматриваются основные формы передачи знаний: от старшего поколения к младшему внутри семьи, через отношения наставника и ученика, непосредственное наблюдение, практический опыт, а также современные образовательные и*

информационные ресурсы. Особое внимание уделяется взаимодействию традиционных знаний с современными технологиями, научной литературой и цифровыми источниками информации. Делается вывод о том, что межпоколенческая передача знаний в пчеловодстве представляет собой не механическое сохранение прошлого опыта, а процесс его адаптации, переосмысления и дополнения в соответствии с современными условиями.

Ключевые слова: *пчеловодство, традиционные знания, межпоколенческая передача, пчеловод, семейный опыт, наставничество, локальные знания, современность, этнология, антропология.*

Abstract. *This article examines the intergenerational transmission of beekeeping knowledge, skills and experience from an ethnological and anthropological perspective. Beekeeping is considered not only as an economic activity based on human interaction with nature, but also as a cultural practice incorporating professional knowledge, family experience, local ecological perceptions and practical skills. The study analyses major forms of knowledge transmission, including family-based transmission from older to younger generations, master-apprentice relationships, direct observation, practical experience and modern educational and digital information resources. Particular attention is paid to the interaction between traditional knowledge and modern technologies, scientific literature and contemporary training. The study argues that the transmission of beekeeping knowledge is not simply the preservation of inherited practices, but a dynamic process in which traditional knowledge is adapted, reinterpreted and supplemented according to changing social and technological conditions.*

Keywords: *beekeeping, traditional knowledge, intergenerational transmission, beekeeper, family experience, apprenticeship, local knowledge, modernity, ethnology, anthropology.*

KIRISH

Asalarichilik insoniyatning tabiat bilan uzoq davom etib kelayotgan munosabatlarining o‘ziga xos ko‘rinishlaridan biridir. Insonning asalari oilasini kuzatishi, uning biologik xususiyatlarini o‘rganishi, asal beruvchi o‘simliklarni aniqlashi, mavsumiy o‘zgarishlarni hisobga olishi va ari oilalarini parvarish qilishi natijasida ko‘p avlodlar davomida muayyan bilim va ko‘nikmalar shakllangan. Shu jihatdan asalarichilikni faqat iqtisodiy yoki agrar faoliyat sifatida emas, balki avlodlar xotirasi va amaliy tajribasini saqlovchi madaniy tizim sifatida ham o‘rganish mumkin.

O‘zbekistonda asalarichilikka oid ilmiy va amaliy adabiyotlarda asalari oilalarining biologiyasi, ularni parvarishlash, ko‘paytirish, oziqa bazasi, asal yetishtirish va boshqa masalalar keng yoritilgan. Jumladan, A.I. Isamuhamedov va H.K. Nikadambaevning asalarichilikka bag‘ishlangan o‘quv qo‘llanmasida asalari oilalarining biologiyasi va anatomiyasi, parvarishlash, ko‘paytirish, ona ari yetishtirish, asalarichilik jihozlari, oziqa bazasi hamda mahsulotlarni olish va saqlash masalalari tizimli tarzda bayon etilgan[1].

Biroq asalarichilikning muhim jihatlaridan biri bo‘lgan bilimlarning qanday qilib bir avloddan ikkinchi avlodga o‘tishi masalasi etnologik nuqtayi nazardan alohida tadqiqotni talab qiladi. Chunki asalarichining bilimi faqat kitob yoki o‘quv qo‘llanmasidan olinmaydi. Ko‘pincha bola yoki o‘smir asalarichilik faoliyatini otasi, bobosi yoki boshqa katta avlod vakili yonida kuzatish, unga yordam berish va amaliy jarayonlarda ishtirok etish orqali o‘zlashtiradi.

Shu sababli maqolaning asosiy maqsadi — o‘zbek asalarichilik madaniyatida bilim va tajribaning avloddan-avlodga uzatilish shakllarini aniqlash, an’anaviy bilimlarning zamonaviy sharoitdagi o‘zgarishlarini etnologik jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. asalarichilik bilimlarining tarkibiy xususiyatlarini aniqlash;
2. bilimlarning oilada avloddan-avlodga uzatilish shakllarini tahlil qilish;
3. ustoz-shogird munosabatlarining ahamiyatini ko‘rsatish;
4. an’anaviy bilim va zamonaviy ilmiy bilimlarning o‘zaro aloqasini aniqlash;
5. raqamli texnologiyalarning asalarichilik bilimlarini uzatish jarayoniga ta’sirini ko‘rsatish.

MATERIALS AND METHODS

Tadqiqotning metodologik asosini etnologik, antropologik, tarixiy-qiyosiy va tavsifiy metodlar tashkil etadi. Shuningdek, avlodlararo bilim uzatilishini o‘rganishda an’anaviy bilimlar nazariyasi va amaliy antropologiya yondashuvlaridan foydalanildi.

Asalarichilik bilimlarini shartli ravishda uch guruhga ajratish mumkin:

birinchidan, texnologik bilimlar — ari oilasini parvarishlash, oziqlantirish, ko‘paytirish, asal olish, qishlashga tayyorlash va kasalliklarning oldini olish bilan bog‘liq bilimlar;

[1] Исамуҳамедов А. И., Никадамбаев Ҳ. К. Асаларичиликни ривожлантириш асослари. – Тошкент: Sharq, 2013. – 332 б.

ikkinchidan, ekologik bilimlar — o‘simliklarning gullash davri, ob-havo, suv, yaylov va asal beruvchi o‘simliklarning holati haqidagi mahalliy kuzatuvlar;

uchinchidan, ijtimoiy-madaniy bilimlar — kasbiy odatlar, oilaviy tajriba, ustoz-shogird munosabatlari, asalarichilikka oid atamalar, qarashlar va urf-odatlar.

G.A. Avetisyan asalarichilikka oid fundamental tadqiqotida asalari oilasining biologiyasi, xulq-atvori va yil davomida hayot faoliyatining turli bosqichlarini alohida yoritgan. Mazkur asarning mundarijasida asalari xulq-atvori 61-betdan, asalari oilasining yil davomidagi hayoti esa 70-betdan boshlab berilgani ko‘rsatilgan[2].

Mazkur ilmiy bilimlar an’anaviy asalarichining amaliy tajribasi bilan birgalikda o‘rganilganda, bilimning ilmiy va lokal shakllari o‘rtasidagi munosabatni aniqlash imkonini beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

1. Asalarichilik bilimlarining oilaviy muhitda shakllanishi

Asalarichilik bilimlarining avloddan-avlodga uzatilishining eng qadimgi va tabiiy shakli — oilaviy muhitdir. Bunda bola asalarichilikka maxsus o‘quv kursi orqali emas, kundalik hayot jarayonida duch keladi.

Ari uyalari ko‘pincha xonadon, tomorqa yoki qishloq xo‘jaligi faoliyati bilan bog‘liq hududda joylashgani sababli bola asalarichining mehnat jarayonini muntazam kuzatishi mumkin. Dastlab u kattalarga oddiy yordamchi sifatida qatnashadi. Vaqt o‘tishi bilan uning vazifalari murakkablashib boradi.

Masalan, dastlab bola asalarichilik jihozlarini olib kelishi yoki oddiy ishlarni bajarishi mumkin. Keyinchalik ari oilasining holatini kuzatish, uya qismlarini ajratish, oziqlantirish va boshqa amaliy jarayonlarda ishtirok eta boshlaydi.

Shunday qilib, bilim “kuzatish → yordam berish → mustaqil bajarish → boshqalarga o‘rgatish”[3] ketma-ketligida uzatiladi.

O‘zbekistonda ham bunday oilaviy uzatish jarayonining zamonaviy misollari mavjud. FAO 2025-yilda e’lon qilgan materialda Bo‘stonliq tumanidagi Zarnigor Yakubova asalarichilikni otasidan o‘rganganligi, bolaligidan oilaviy asalarichilik ishlariga yordam bergani va keyinchalik mustaqil ravishda o‘z ari oilalarini boshqara boshlagani qayd etilgan[4].

Bu holat asalarichilik bilimlarining oilaviy muhitda shakllanishi bugungi kunda ham davom etayotganini ko‘rsatadi.

2. Ota-bobo tajribasining madaniy meros sifatidagi ahamiyati

[2] Аветисян Г. А. Пчеловодство. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Колос, 1975. – С. 61–70.
[3] Dala yozuvlari. Jizzax viloyati, Mirzacho’l, Do’stlik, Arnasoy, Paxtakor, Zomin, Baxmal tumanlari - 2025
[4] FAO. Sweet dreams are made of bees in Uzbekistan. – Rome, 2025.

Asalarichilikka oid bilimlarning ayrimlari kitob yoki o‘quv qo‘llanmalarida to‘liq ifodalanmaydi. Ular bevosita amaliy faoliyat orqali o‘zlashtiriladi.

Masalan, tajribali asalarichi ari oilasining holatini faqat bitta belgiga qarab emas, bir necha belgining yig‘indisiga qarab baholashi mumkin. U arilarning uchish faolligi, uya oldidagi harakat, ob-havo, o‘simliklarning gullashi va boshqa omillarni birgalikda hisobga oladi.

Bunday bilimni faqat nazariy o‘qish orqali o‘zlashtirish qiyin. Shuning uchun katta avlodning bevosita ko‘rsatmasi muhim ahamiyatga ega.

UNESCOning nomoddiy madaniy merosga oid materiallarida ham an’anaviy asalarichilik bilimlari oilalar va jamoalar orqali avloddan-avlodga o‘tishi qayd etilgan. UNESCO ma’lumotiga ko‘ra, an’anaviy daraxt asalarichiligi bilim, ko‘nikma, amaliyot, an’ana, marosim va e’tiqodlarni o‘z ichiga oladi hamda uning uzatilishida oilalar muhim rol o‘ynaydi[5].

Demak, asalarichilik bilimini faqat “kasbiy ma’lumot” sifatida emas, balki madaniy xotira sifatida ham talqin qilish mumkin.

3. “Otadan o‘rganganman” modeli

O‘zbek an’anaviy madaniyatida kasb-hunarni ota yoki bobodan o‘rganish alohida ijtimoiy ahamiyatga ega. Asalarichilikda ham “otamdan o‘rganganman”, “bobom asalarichi bo‘lgan”, “oilamizda asalarichilik avvaldan bor”[6] kabi qarashlar kasbiy davomiylikning muhim ko‘rinishi bo‘lishi mumkin.

Bu jarayonda faqat texnik bilim emas, balki kasbga bo‘lgan munosabat ham meros qilib olinadi.

Masalan, katta avlod asalarilarni bezovta qilmaslik, tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo‘lish, asalni o‘z vaqtida olish yoki ari oilasining ehtiyojlarini hisobga olish kabi qoidalarni yosh avlodga singdiradi.

Natijada kasb bilan birga kasbiy qadriyatlar ham uzatiladi.

4. Ustoz-shogird tizimi

Asalarichilik bilimlarining ikkinchi muhim uzatish shakli — ustoz-shogird tizimidir.

Oilada asalarichilik tajribasi mavjud bo‘lmagan yoshlar ko‘pincha tajribali asalarichi yonida ishlab, kasb sirlarini o‘zlashtiradilar. Bunda shogird dastlab kuzatuvchi, keyin yordamchi va nihoyat mustaqil amaliyotchi sifatida shakllanadi.

Ustoz-shogird munosabatining muhim xususiyati shundaki, bilim og‘zaki tushuntirish bilan cheklanmaydi. U amaliy ko‘rsatish va takrorlash orqali o‘zlashtiriladi.

[5] UNESCO. Tree Beekeeping Culture. – Paris, 2020.
[6] Dala yozuvlari. Jizzax viloyati, Mirzacho’l, Do’stlik, Arnasoy, Paxtakor, Zomin, Baxmal tumanlari - 2025

Bunday tizimda ustoz nafaqat “nima qilish kerak?” degan savolga javob beradi, balki “qachon?”, “qanday sharoitda?” va “nima sababdan?” kabi savollarga amaliy javob beradi.

UNESCO materiallarida ham an’anaviy bilimlarning oilaviy uzatish bilan bir qatorda guruh mashg‘ulotlari va amaliy faoliyat orqali o‘rganilishi qayd etilgan[7].

5. Mahalliy ekologik bilimlarning uzatilishi

Asalarichilikdagi eng muhim bilim qatlamlaridan biri — mahalliy ekologik bilimdir.

Asalarichi qaysi o‘simlik qachon gullashi, qaysi joyda asal yig‘ish imkoniyati yuqoriligi, ob-havoning ari oilasiga ta’siri va mavsumiy o‘zgarishlar kabi masalalarni uzoq vaqt davomida kuzatadi[8].

Bu bilimlarning katta qismi mahalliy tajribaga asoslanadi.

Masalan, asalarichi ma’lum bir hududdagi o‘simliklarning gullash vaqtini bir necha yil kuzatish orqali asal yig‘ish uchun qulay davrni aniqlashi mumkin. Keyinchalik ushbu bilim farzand yoki shogirdga beriladi.

Shunday qilib, landshaft haqidagi bilim ham avlodlararo madaniy merosning bir qismiga aylanadi.

Asalarichilikning ekologik jihati xalqaro miqyosda ham e’tirof etilgan. UNESCO asalarichilik an’analarining tabiat, ekotizim va biologik xilma-xillik haqidagi tushunchalarni shakllantirishdagi ahamiyatini qayd etadi[9].

6. Kasbiy terminologiyaning avlodlararo uzatilishi

Bilim uzatish jarayonida tilning o‘rni ham katta.

Asalarichilar faoliyatida ari oilasi, ona ari, ishchi ari, erkak ari, uya, ramka, asal, mum, propolis, gulshira, ko‘chirish, oziqlantirish kabi ko‘plab kasbiy terminlar qo‘llanadi[10].

Biroq muayyan hududlarda umumiy ilmiy terminlardan tashqari mahalliy so‘z va iboralar ham uchrashi mumkin. Bunday leksik birliklar asalarichilik madaniyatining lokal xususiyatlarini aniqlash uchun muhim manba hisoblanadi.

Shuning uchun asalarichilik antropologiyasida kasbiy leksikani yig‘ish va tahlil qilish ham alohida tadqiqot yo‘nalishi bo‘lishi mumkin.

Sloveniya asalarichilik madaniyati misolida UNESCO ushbu faoliyatning o‘ziga xos terminologiyasi, xalq og‘zaki ijodi, adabiyot va boshqa madaniy ifodalar bilan bog‘liqligini qayd etgan[11].

[7] UNESCO. Decision of the Intergovernmental Committee: 15.COM 8.b.42 . – Paris, 2020.
[8] Dala yozuvlari. Jizzax viloyati, Mirzacho’l, Do’stlik, Arnasoy, Paxtakor, Zomin, Baxmal tumanlari - 2025
[9] UNESCO. Tree Beekeeping Culture . – Paris, 2020.
[10] Dala yozuvlari. Jizzax viloyati, Mirzacho’l, Do’stlik, Arnasoy, Paxtakor, Zomin, Baxmal tumanlari - 2025
[11] UNESCO. Beekeeping in Slovenia, a way of life . – Paris, 2022.

7. An’anaviy bilim va ilmiy bilimning uyg‘unlashuvi

Zamonaviy asalarichilikda an’anaviy tajriba ilmiy bilim bilan birga mavjud bo‘lmoqda.

Avvalgi avloddan meros bo‘lib qolgan amaliy usullar bugungi kunda veterinariya, biologiya, seleksiya, oziqlantirish va sanitariya bo‘yicha ilmiy bilimlar bilan to‘ldirilmoqda.

O‘zbekistonda zamonaviy asalarichilik bo‘yicha o‘quv mashg‘ulotlarida mavsumiy parvarish, asalari kasalliklarini aniqlash, oziqlantirish, changlatish, mahsulotlar va zamonaviy parvarish usullari o‘rgatilmoqda. FAOning 2024-yilgi O‘zbekiston bo‘yicha materialida Buxoro viloyatining Jondor va Navoiy viloyatining Nurota tumanlarida qishloq aholisi uchun zamonaviy asalarichilik bo‘yicha treninglar tashkil etilgani qayd etilgan[12].

Bu holat an’anaviy bilimning yo‘qolishi emas, balki uning yangi bilimlar bilan to‘ldirilish jarayonini ko‘rsatadi.

8. Zamonaviy texnologiyalar va bilim uzatish

Bugungi kunda asalarichilik bilimlarining avloddan-avlodga uzatilish mexanizmi sezilarli darajada o‘zgarmoqda.

Ilgari bilimning asosiy manbai ota, bobo, ustoz yoki mahalladagi tajribali asalarichi bo‘lgan bo‘lsa, hozir yosh asalarichi internet, videodarslar, elektron kitoblar, ijtimoiy tarmoqlar va onlayn kurslardan ham foydalanmoqda.

Bunday sharoitda bilim uzatish ikki yo‘nalishda kechmoqda:

birinchi yo‘nalish — katta avloddan yosh avlodga an’anaviy bilimlarning berilishi;

ikkinchi yo‘nalish — yosh avlodning zamonaviy bilim va texnologiyalarni katta avlodga olib kirishi.

FAOning 2025-yilgi O‘zbekiston bo‘yicha materialida bunga yaqqol misol keltiriladi: Zarnigor Yakubova oilaviy asalarichilik tajribasini davom ettirish bilan birga zamonaviy vositalardan foydalanib, o‘z oilasining asal mahsulotlarini targ‘ib qilishda otasiga yordam bergan[13].

Demak, avlodlararo bilim almashinuvi endilikda bir tomonlama emas, ikki tomonlama jarayonga aylanmoqda.

9. An’ananing transformatsiyasi

An’ana o‘zgarishsiz qoladigan hodisa emas. U jamiyatdagi iqtisodiy, texnologik va madaniy o‘zgarishlar ta’sirida yangilanib boradi.

[12] FAO. FAO Trains Rural People of Uzbekistan in Modern Beekeeping, Milk Production, and Processing Skills . – Rome, 2024.
[13] FAO. Sweet dreams are made of bees in Uzbekistan . – Rome, 2025.

Asalarichilikda ham eski usullar ayrim hollarda zamonaviy texnologiyalar bilan almashtiriladi, ayrimlari esa yangi sharoitga moslashtiriladi.

Masalan, avval asalari oilalarini ko‘chirishda an’anaviy transport vositalaridan foydalanilgan bo‘lsa, bugungi kunda avtomobil transporti keng qo‘llanadi[14]. Ilgari kasbiy bilimlar asosan og‘zaki va amaliy tarzda uzatilgan bo‘lsa, hozir yozma qo‘llanmalar, elektron manbalar va videomateriallar ham katta ahamiyat kasb etmoqda.

Shu sababli zamonaviylikni an’anaga qarama-qarshi qo‘yish to‘g‘ri emas. Aksincha, an’ana zamonaviy sharoitda yangi shakllarda davom etishi mumkin.

10. Asalarichilik bilimlarining madaniy meros sifatidagi xususiyati

Asalarichilik bilimlarining madaniy ahamiyati uning faqat xo‘jalik foydasi bilan belgilanmaydi. Ushbu bilimlar oilaviy xotira, kasbiy identitet, tabiatga munosabat va mahalliy tajribani ham o‘zida mujassamlashtiradi.

UNESCO tomonidan daraxt asalarichiligi madaniyatining nomoddiy madaniy meros sifatida e’tirof etilishi bunga xalqaro miqyosdagi misol bo‘la oladi. Mazkur madaniy amaliyot bilim, ko‘nikma, urf-odat, marosim va e’tiqodlarni qamrab oladi hamda avloddan-avlodga uzatiladi[15].

2022-yilda Sloveniyaning “Asalarichilik — hayot tarzi” elementi ham UNESCOning Insoniyat nomoddiy madaniy merosi Reprezentativ ro‘yxatiga kiritilgan. Ushbu elementda asalarichilikka oid bilim va ko‘nikmalarning oilalar, shaxslar, maktablar va asalarichilik klublari orqali uzatilishi ko‘rsatilgan[16].

Bu tajribalar o‘zbek asalarichilik madaniyatini o‘rganishda ham muhim nazariy qiyoslash imkonini beradi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijasida asalarichilik bilimlarining avloddan-avlodga uzatilishining quyidagi asosiy shakllari aniqlandi:

Bilim uzatish shakli	Mazmuni
Oilaviy	Ota, bobo va boshqa katta avloddan o‘rganish
Amaliy	Birgalikda ishlash va bevosita kuzatish
Ustoz-shogird	Tajribali asalarichi tomonidan o‘rgatish
Og‘zaki	Hikoya, maslahat, kasbiy ibora va tushuntirishlar
Ekologik	Hudud, o‘simlik, ob-havo va mavsum haqidagi bilimlar
Ilmiy	Kitob, o‘quv qo‘llanma va mutaxassislar tajribasi

[14] Dala yozuvlari. Jizzax viloyati, Mirzacho’l, Do’stlik, Arnasoy, Paxtakor, Zomin, Baxmal tumanlari - 2025
[15] UNESCO. Tree Beekeeping Culture . – Paris, 2020.
[16] UNESCO. Beekeeping in Slovenia, a way of life . – Paris, 2022.

Bilim uzatish shakli	Mazmuni
Raqamli	Internet, video, ijtimoiy tarmoq va onlayn ta’lim
Ikki tomonlama	Katta avlod tajribasi va yosh avlod zamonaviy bilimlarining uyg‘unlashuvi

Shu asosda asalarichilik bilimlarini “an’ana – tajriba – o‘zlashtirish – moslashish – yangilash – keyingi avlodga uzatish” sikli sifatida tasavvur qilish mumkin.

XULOSA

Asalarichilik bilimlarining avloddan-avlodga uzatilishi o‘zbek xalqining xo‘jalik va madaniy tajribasini o‘rganishda muhim etnologik masalalardan biridir. Asalarichilikka oid bilimlar faqat texnik ko‘nikmalar yig‘indisi bo‘lib qolmay, balki oilaviy xotira, kasbiy identitet, ekologik kuzatuv, mahalliy tajriba va tabiatga munosabatni ham o‘z ichiga oladi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, asalarichilik bilimlarini uzatishning eng muhim shakli oilaviy muhit hisoblanadi. Ota va bobolardan olingan tajriba bolalar va nabiralarga kundalik amaliy faoliyat orqali beriladi. Bunda kuzatish, yordam berish, mustaqil bajarish va keyinchalik o‘z tajribasini boshqalarga o‘rgatish ketma-ketligi kuzatiladi.

Ustoz-shogird tizimi ham bilimlarni saqlash va davom ettirishning muhim mexanizmi hisoblanadi. Ayniqsa oilada asalarichilik tajribasi bo‘lmagan shaxslar uchun tajribali asalarichining bevosita ko‘rsatmalari kasbiy bilimlarni o‘zlashtirish imkonini beradi.

Shuningdek, asalarichilik bilimlari zamonaviy sharoitda o‘zgarib bormoqda. Ilmiy adabiyotlar, professional o‘quv kurslari, raqamli texnologiyalar va internet resurslari an’anaviy bilimlarning yangi shakllarda davom etishiga imkon bermoqda. Shu bilan birga, yosh avlod zamonaviy texnologiyalarni katta avlod tajribasi bilan birlashtirmoqda.

Demak, an’ana va zamonaviylikni qarama-qarshi hodisalar sifatida emas, balki o‘zaro ta’sir qiluvchi jarayonlar sifatida ko‘rish maqsadga muvofiq. Asalarichilik bilimlarining davomiyligi aynan an’anaviy tajribaning saqlanishi va yangi sharoitga moslashuvi orqali ta’minlanadi.

Kelgusida O‘zbekistonning turli hududlarida dala-etnografik tadqiqotlar olib borish, asalarichilar bilan suhbatlar tashkil etish va “ota-bobo → ota-ona → farzand → nabira” modeli asosida kasbiy bilimlarning uzatilish tarixini o‘rganish mazkur yo‘nalishdagi tadqiqotlarni yanada boyitadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Исамуҳамедов А. И., Никадамбаев Ҳ. К. Асаларичиликни ривожлантириш асослари. – Тошкент: Sharq, 2013. – 332 б.
2. Аветисян Г. А. Пчеловодство. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Колос, 1975. – 293 с.
3. Нуждин А. С. Основы пчеловодства. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Агропромиздат, 1988. – 240 с.
4. Крахотин Н. Ф. Ўзбекистонда асаларичилик. – Тошкент: Меҳнат, 1991. – 190 б.
5. Исамуҳамедов А. И., Никадамбаев Ҳ. К. Асалари касалликлари ва зараркунандалари. – Тошкент: Sharq, 2013. – 95 б.
6. UNESCO. Tree Beekeeping Culture. – Paris, 2020.
7. UNESCO. Beekeeping in Slovenia, a way of life. – Paris, 2022.
8. FAO. FAO Trains Rural People of Uzbekistan in Modern Beekeeping, Milk Production, and Processing Skills. – Rome, 2024.
9. FAO. Sweet dreams are made of bees in Uzbekistan: How a young woman is challenging stereotypes and leading rural development. – Rome, 2025.
10. UNESCO. Knowledge transmission. – Paris, 2023.